

ΑΝΑΣΚΟΠΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΝΟΣΗΛΕΥΤΩΝ ΚΑΙ ΝΕΕΣ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣΝίκη Παυλάτου¹, Φλώρα Ευσταθίου², Δημήτριος Παπαγεωργίου³

1. Γραφείο Χειρουργικής Νοσηλευτικής Ειδικότητας, ΓΝΑ Γ.ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ
2. Χειρουργείο, ΓΝΑ Γ.ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ
3. ΤΕΙ Αθήνας, Τμήμα Νοσηλευτικής Β΄

Περίληψη

Εισαγωγή: Η πρόοδος στο χώρο της τεχνολογίας προσφέρει πλέον νέες δυνατότητες στη θεωρητική και κλινική εκπαίδευση των νοσηλευτών.

Σκοπός: Ο σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να διερευνηθούν τα οφέλη της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και να παρουσιασθεί η εξ αποστάσεως και ηλεκτρονική εκπαίδευση των νοσηλευτών.

Αποτελέσματα: Ο σύγχρονος νοσηλευτής οφείλει να διαθέτει και να διατηρεί επαρκείς γνώσεις και δεξιότητες σε όλη την επαγγελματική του σταδιοδρομία. Η εξ' αποστάσεως και συγκεκριμένα η ηλεκτρονική εκπαίδευση συμπληρώνει την παραδοσιακή μέθοδο των αμφιθεάτρων και καλύπτει τις ανάγκες, τόσο στα ευρωπαϊκά όσο και στα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα και νοσοκομεία. Τα χαρακτηριστικά των εμπλεκόμενων είναι ιδιαίτερα και υπάρχουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της μεθόδου.

Συμπεράσματα: Η εξ αποστάσεως και ηλεκτρονική εκπαίδευση είναι μια καινούργια μέθοδος που φαίνεται ότι μπορεί να ενταχθεί στο χώρο της νοσηλευτικής εκπαίδευσης και προσφέρει πολλές δυνατότητες στους νοσηλευτές, συνδυαζόμενη με την παραδοσιακή τεχνική μάθησης.

Λέξεις-κλειδιά: συνεχιζόμενη νοσηλευτική εκπαίδευση, ηλεκτρονική μάθηση, ηλεκτρονικές πλατφόρμες μάθησης

Υπεύθυνος Αλληλογραφίας: Ευσταθίου Φλώρα, Κ.

Παλαμά 35 Δάφνη, Αθήνα, ΤΚ 17237,

Τηλ : 6977440366,

E-mail: floraef@gmail.com

REVIEW ARTICLE

NURSING CONTINUING EDUCATION AND NEW TECHNOLOGIES

Niki Pavlatou¹, Flora Efstathiou², Dimitris Papageorgiou³

1. Department of Nursing Specialities GNA G.GENNIMATA
2. Department of surgical operation GNA G. GENNIMATA
3. 2nd Department of Nursing, Technological Educational Institute of Athens

ABSTRACT

Introduction : The progress of the field of technology now offers new opportunities for the theoretical and clinical education of nurses.

The **aim** of this study was to highlight the benefits of continuing education and to present the distance and e-learning education for nurses

Results: Today the nurse must possess and maintain sufficient knowledge and skills throughout his professional career. The distance learning and specifically the e-learning education complements the traditional method of auditoriums and covers the needs both to European and Greek educational institutions and hospitals. The characteristics of involved are special and there are advantages and disadvantages of the method.

Conclusion: The distance and e-learning education is a new method that seems to can be included in the field of nursing education and offers many opportunities to nurses, combined with traditional learning technique.

Keywords: continuing nursing education, e-learning, electronic learning platforms.

Corresponding author: Efstathiou Flora, K. Palama 35, Dafnue, 17237, Athens, Greece,

Tel.6977440366,

E-mail: floraef@gmail.com

Εισαγωγή

Οι εξελίξεις στη νοσηλευτική επιστήμη και ειδικά στο χώρο του χειρουργείου τα τελευταία χρόνια θέτουν τον επαγγελματία μπροστά στην ανάγκη συνεχούς ενημέρωσης του.

Η δια βίου εκπαίδευση σχετίζεται με πολλά πλεονεκτήματα, όπως πρόσβαση σε

νέα γνώση, δυνατότητα για διερεύνηση των προσόντων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων προκειμένου πιο νοσηλευτές να αντεπεξέλθουν στην πληθώρα των αλλαγών, των νέων τεχνολογιών και των επάλληλων εξελίξεων στο χώρο της υγείας.

Η εξ αποστάσεως συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως ηλεκτρονική μάθηση μπορεί να εμπλουτίσει τη θεωρητική και την πρακτική

γνώση του σύγχρονου νοσηλευτή.

Υλικό- Μέθοδος

Ανασκοπήθηκαν άρθρα από τη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία σε επιστημονικές βάσεις δεδομένων (πχ. PUBMED, IATROTEK), με λέξεις κλειδιά «συνεχιζόμενη νοσηλευτική εκπαίδευση, ηλεκτρονική μάθηση, ηλεκτρονικές πλατφόρμες μάθησης» και σε πρακτικά ελληνικών νοσηλευτικών και παιδαγωγικών συνεδρίων.

Αποτελέσματα

Από το 1960 η συνεχιζόμενη εκπαίδευση είχε ως αντικείμενο την επαγγελματική κατάρτιση μετά την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το 1990 η χρήση της επεκτάθηκε και σε άλλους τομείς της εκπαίδευσης.¹

Ο επίσημος ορισμός της που έχει δοθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι: «κάθε μαθησιακή δραστηριότητα που αναλαμβάνεται καθ'όλη τη διάρκεια της ζωής, με σκοπό τη βελτίωση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των εφοδίων στο πλαίσιο μιας προσωπικής, κοινωνικής οπτικής και/ή μιας οπτικής που σχετίζεται με την απασχόληση».²

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση σκοπεύει στην ανατροφοδότηση των γενικών και ειδικών γνώσεων μέσω οργανωμένων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, ή ατομικής πρωτοβουλίας.²

Η αναγκαιότητα της, ειδικά για τους νοσηλευτές, στηρίζεται

- στο χρόνο ζωής της γνώσης, που στη νοσηλευτική επιστήμη είναι 2-5 χρόνια³
- στο γεγονός ότι «ο επαγγελματίας

νοσηλευτής είναι υπεύθυνος για τον τρόπο που ασκεί το επάγγελμά του και για το επίπεδο νοσηλευτικής φροντίδας που παρέχει στον ασθενή», σύμφωνα με τον Βρετανικό και τον Αμερικανικό Σύνδεσμο Νοσηλευτών^{2,3}

- στη βιομηχανοποίηση της υγείας και τις αλλαγές στην αγορά εργασίας^{2,4}

Από τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση εξελίσσεται η νοσηλευτική επιστήμη και οι νοσηλευτές κερδίζουν επαγγελματική αυτονομία, αυτοπεποίθηση και ικανοποίηση.^{2,3,5}

Μορφή της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης είναι η εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης, που χρησιμοποιεί την πληροφορική και τις τηλεπικοινωνίες. Χαρακτηριστικό της είναι ότι ο εκπαιδευτής και ο εκπαιδευόμενος βρίσκονται σε διαφορετικό φυσικό χώρο.^{2,6} Στην αρχή είχε τη μορφή των μαθημάτων δια αλληλογραφίας και στη συνέχεια με τη μορφή της ηλεκτρονικής μάθησης με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές.⁷

Η ηλεκτρονική εκπαίδευση θεωρείται πρωτοποριακό εργαλείο μάθησης, καθώς χρησιμοποιεί ηλεκτρονικές πλατφόρμες και εικονικά περιβάλλοντα μάθησης.^{1,2,6,7,8} Στο προπτυχιακό επίπεδο σπουδών ενισχύει και συμπληρώνει το εκπαιδευτικό υλικό των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Στο μεταπτυχιακό και στη δια βίου εκπαίδευση εμπλουτίζει τις γνώσεις των εργαζομένων, υπερπηδώντας σημαντικά εμπόδια.⁶

Τα είδη της είναι:

- Η σύγχρονη: σε πραγματικό χρόνο, με μορφή τηλε-διάλεξης σε ηλεκτρονική πλατφόρμα. Δίνει τη δυνατότητα ερωτο-

απαντήσεων και συνεργατικών ασκήσεων και καταγραφής διαδικασίας για επανάληψη από τους εκπαιδευόμενους.^{2,6}

- Η ασύγχρονη: το υλικό είναι αποθηκευμένο στην ηλεκτρονική πλατφόρμα και διατίθεται στους εκπαιδευόμενους, που επιλέγουν το χρόνο και το ρυθμό που θα το μελετήσουν. Οι απορίες λύνονται από τον εκπαιδευτή μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ενώ υπάρχει η δυνατότητα forum για ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των συμμετεχόντων.^{2,6,9}
- Και ο συνδυασμός τους με περιοδικές ζωντανές συναντήσεις για σύνοψη μαθημάτων και ζωντανή συζήτηση.²

Η μέθοδος είναι απαιτητική και για το υλικό και για τους εμπλεκόμενους. Το εκπαιδευτικό υλικό διανέμεται με τον ήχο, βίντεο, κείμενα word, παρουσιάσεις power point και έντυπα.⁷ Για να γίνει πιο διαδραστικό και ελκυστικό μπορούν να χρησιμοποιηθούν εφαρμογές, όπως flip book. Πρέπει να είναι εύκολα διαχειρίσιμο, προσβάσιμο, με δυνατότητα αυτοαξιολόγησης από τους εμπλεκόμενους και να μπορεί να εμπλουτισθεί σε δομή και περιεχόμενο. Τέλος, είναι αναγκαίο η ποιότητα του προγράμματος να αξιολογείται με βάση στοιχεία ISO/IEC 9126, 1991, όπως η λειτουργικότητα, η αποδοτικότητα και η αποτελεσματικότητα^{6,10}.

Οι εκπαιδευόμενοι θα πρέπει να αναζητούν προσωπική ανάπτυξη, επαγγελματική ωριμότητα και υπευθυνότητα.³ Οι εκπαιδευτές χρειάζεται να έχουν ακαδημαϊκές και επιστημονικές

γνώσεις καθώς και δεξιότητες παιδαγωγικής, τεχνολογίας, οργάνωσης, επικοινωνίας και διαχείρισης συναισθηματικής νοημοσύνης. Κάποια από αυτά τα εφόδια μπορεί να τα αποκτήσουν μέσα από απαραίτητη ειδική εκπαίδευση και πρακτική άσκηση σε συστήματα e-learning.⁷

Τα θετικά της ηλεκτρονικής εκπαίδευσης είναι :

- Η διάλεξη χρειάζεται λιγότερο χρόνο σε σχέση με την παραδοσιακή διδασκαλία, ιδανική για τους πολυάσχολους νοσηλευτές^{2,11}
- Δεν απαιτείται η απουσία των συμμετεχόντων από το χώρο εργασίας τους. ο ίδιος ο εκπαιδευόμενος διαλέγει το περιβάλλον μάθησης^{7,6}
- Δεν υπάρχει καμιά προϋπόθεση για εισαγωγικές εξετάσεις⁷
- Οι συμμετέχοντες μπορεί να είναι μεγάλης γκάμας ηλικιών, επαγγελματικών και εκπαιδευτικών βαθμίδων⁷
- Τα μαθήματα προγραμματίζονται ανάλογα με τις ανάγκες και το ρυθμό μάθησης των εκπαιδευόμενων . Μπορούν να οργανωθούν αυτοτελείς μορφωτικοί κύκλοι με δυνατότητα απόκτησης διαφορετικών επιπέδων τίτλων και θεματικών ενοτήτων, ανάλογες με το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων⁷ . Σύμφωνα με τον Howatson-Jones L.,¹² η διερεύνηση των τομέων ενδιαφέροντος των νοσηλευτών για ενημέρωση συμβάλλει στην καλύτερη και αποτελεσματικότερη οργάνωση των μαθημάτων.
- Ο εκπαιδευόμενος μπορεί να

αναζητήσει τη βοήθεια του εκπαιδευτή ή των συναδέλφων του ανά πάσα στιγμή μέσω e-mail.⁷

- Το εκπαιδευτικό υλικό μπορεί να ανανεώνεται (update) συνεχώς.¹³
- Οι εκπαιδευόμενοι αυξάνονται, ενώ τα λειτουργικά έξοδα μειώνονται.¹³
- Οι νοσηλευτές μπορούν ταυτόχρονα μέσω email και πλατφόρμας να ενημερώνονται και για άλλες εκπαιδευτικές διαδικασίες.

Τα αρνητικά-περιορισμοί της ηλεκτρονικής εκπαίδευσης είναι:

- Ο συμμετέχων πρέπει να έχει διάθεση για επιμόρφωση, να διευκολύνεται και να ενθαρρύνεται πρακτικά από όλα τα επίπεδα της νοσηλευτικής ιεραρχίας.³
- Ο συμμετέχων πρέπει να έχει τεχνολογικές υποδομές και γνώσεις, ώστε να χρησιμοποιεί τα μέσα διδασκαλίας. Η τεχνοφοβία είναι εμπόδιο^{13,7}
- Πρέπει να υπάρχουν επαρκείς και ικανοί εκπαιδευτές⁷
- Η ηλεκτρονική μάθηση απαιτεί ένα αρχικό υψηλό οικονομικό κόστος για το φορέα^{7,13}
- Στη σύγχρονη τηλεεκπαίδευση ο εκπαιδευόμενος πρέπει να παρευρίσκεται στα on line μαθήματα την ώρα και την ημέρα που έχουν προκαθορισθεί, καθώς και να προσαρμόσει το ρυθμό μελέτης τους με το ρυθμό της διδασκαλίας. Στη ασύγχρονη δεν υπάρχει άμεση επικοινωνία χωρίς το forum.²

Συζήτηση

Οι ίδιοι οι Νοσηλευτές φαίνεται ότι έχουν αντιληφθεί την αναγκαιότητα της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης. Το 2009 στην Ιταλία απαίτησαν οργανωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα σε όλη την χώρα.¹⁴ Το 2003 φοιτητές νοσηλευτικής ΑΕΙ-ΤΕΙ μεγάλων πόλεων της Ελλάδας δήλωσαν έντονα την επιθυμία να συμμετάσχουν σε προγράμματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, με σκοπό την αναβάθμιση των σπουδών τους.¹⁵ Το 2008 σε έρευνα σε 6 δημόσια και 2 ιδιωτικά νοσοκομεία της Αττικής οι νοσηλευτές φάνηκαν δυσαρεστημένοι λόγω των περιορισμένων δυνατοτήτων τους για συνεχιζόμενη εκπαίδευση, καθώς αυτή συνδέεται με την ενδυνάμωση και τον επαγγελματισμό του.¹⁶ Το 2007 σε έρευνα που έγινε σε 97 Νοσηλευτές στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Ηρακλείου Κρήτης τονίστηκε η ανάγκη για ενίσχυση της νοσηλευτικής εκπαίδευσης και καθιέρωση προγραμμάτων συνεχιζόμενης εκπαίδευσης που θα βελτιώσουν την εικόνα τους για την ιδιότητα τους απέναντι στην κοινωνία.¹⁷ Τέλος, σύλλογοι Νοσηλευτών οργανώνουν μαθήματα και συνέδρια συνεχιζόμενης νοσηλευτικής εκπαίδευσης

Η ελληνική Πολιτεία έδωσε τη δυνατότητα στους νοσηλευτές με το νόμο 1579/2007 να λαμβάνουν μετά από ετήσιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα ειδικότητες νοσηλευτικής παθολογικής, χειρουργικής, παιδιατρικής και ψυχικής υγείας¹⁸. Από την άλλη, ενώ σύμφωνα με το νόμο 3528/2007 δίνεται η δυνατότητα στους δημόσιους υπαλλήλους για άδειες υπηρεσιακής, επιστημονικής και επιμορφωτικής εκπαίδευσης, στις διαδικασίες για κρίσεις υπαλλήλων μοριοδοτεί μόνο τα διδακτορικά

και τα μεταπτυχιακά προγράμματα και την πιστοποιημένη επιμόρφωση από το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης, με 200, 120 και 100 μόρια αντιστοίχως.¹⁹

Η ηλεκτρονική εκπαίδευση φαίνεται ότι είναι μια απαιτητική διαδικασία. Ωστόσο, εφαρμόζεται ήδη παγκοσμίως και στην Ελλάδα, με σημαντικά αποτελέσματα. Το 1997-2007 στην Αμερική έρευνα σε 45.996 επαγγελματίες υγείας (21.264 νοσηλευτές) που ελάμβαναν μέρος σε πρόγραμμα εξ αποστάσεως συνεχιζόμενης εκπαίδευσης έδειξε ότι υπάρχει μεγάλη ικανοποίηση για το πρόγραμμα, στατιστικά σημαντική σε σχέση με το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των συμμετεχόντων.²⁰ Το 2002 στον Καναδά από τους 57 Νοσηλευτές που συμμετείχαν σε πρόγραμμα web-based learning οι περισσότεροι ήταν ικανοποιημένοι, καθώς συμμετείχαν σε αυτό από το σπίτι τους. Κάποια προβλήματα ήταν ο ανεπαρκής χρόνος και η περιορισμένη πρόσβαση στον υπολογιστή. Ωστόσο, βελτίωσε τις δεξιότητες τους στη χρήση του υπολογιστή.²¹ Το 2009 στο Καναδά και Βραζιλία τα μαθήματα αυτά προσέφεραν ικανοποιητικό επίπεδο εκπαίδευσης σε προπτυχιακούς φοιτητές νοσηλευτικής²². Το 2009 στη Σουηδία νοσηλευτές που ασχολούνταν με γηριατρική νοσηλευτική δήλωσαν ότι η ηλεκτρονική τηλε-εκπαίδευση προσφέρει ευελιξία και βελτιώνει το θεωρητικό και επαγγελματικό

τους υπόβαθρο, καθώς και το επίπεδο της επικοινωνίας τους.²³ Το 2005-9 σε μεταανάλυση ερευνών φαίνεται ότι υπάρχει μια εξέλιξη των προγραμμάτων τόσο σε προπτυχιακό όσο σε μεταπτυχιακό επίπεδο για τους νοσηλευτές.²⁴ Το 2011 στην Αυστραλία το 94% των ερωτηθέντων νοσηλευτών πιστεύει ότι πρέπει να είναι υποχρεωτική η υποστήριξη των φορέων στο πρόγραμμα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.²⁵

Στην Ελλάδα τα γραφεία εκπαίδευσης των νοσοκομείων μπορούν να οργανώσουν μετεκπαιδευτικά προγράμματα ενδοϋπηρεσιακής επιμόρφωσης. Από το 2008 λειτουργεί πρόγραμμα ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης στο Γ.ΓΕΝΝΗΜΑΤΑ ΑΘΗΝΩΝ. Σε έρευνα που έγινε μετά τον πρώτο ετήσιο δοκιμαστικό κύκλο μαθημάτων φάνηκε ότι οι συμμετέχοντες ήταν ικανοποιημένοι από το πρόγραμμα και επιθυμούσαν τη βελτίωση του, ώστε να γίνει πιο διαδραστικό. Ελληνικοί Νοσηλευτικοί εκπαιδευτικοί φορείς λειτουργούν ηλεκτρονικές πλατφόρμες τηλεεκπαίδευσης.²⁶

Συμπεράσματα

Ο συνδυασμός των μορφών εκπαίδευσης θα μπορούσε να ήταν η ιδανική λύση για τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση των νοσηλευτών. Η ηλεκτρονική μάθηση δείχνει ότι μπορεί να συμπληρώσει τα κενά της παραδοσιακής.

Βιβλιογραφία

1. Πεταλωτή Στ. Η δια βίου Εκπαίδευση στη Νοσηλευτική Επιστήμη και Πράξη: μια βιβλιογραφική ανασκόπηση. Ελληνικό Περιοδικό της Νοσηλευτικής Επιστήμης Διαδικτυακή σελίδα: <http://magazine.enne.gr/wpc>
2. Μαλλιαρού Μ. Εξ Αποστάσεως Επαγγελματική Εκπαίδευση Νοσηλευτών. Νοσηλευτική 2009; 48(1): 58-64

[ntent/uploads/2010/11/Tomos02_teyxos02-dragged3.pdf](http://www.enne.gr/ntent/uploads/2010/11/Tomos02_teyxos02-dragged3.pdf), Ημερομηνία: 12/8/11

3. Θεοφανίδης Δ, Φουντούκη Α. Η διά βίου εκπαίδευση στη νοσηλευτική επιστήμη και πράξη. *Νοσηλευτική* 2006; 45(4):476-482
4. Αγγελάκη Μ, Καλλές Δ, Τρύφωνα Ν. Ανάπτυξη ενός e-learning συστήματος για την εξ'αποστάσεως εκπαίδευση. Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου «Ένταξη και Χρήση ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία», Πάτρα, 28-30/4/11
5. [Eason T](#). Lifelong learning: fostering a culture of curiosity. *Creat Nurs*. 2010; 16(4):155-9
6. Λιάσκος Ι, Μαντάς Ι. Οι νέες τεχνολογίες εκπαίδευσης στην επιστήμη της Νοσηλευτικής. Ομιλία ημερίδας στα πλαίσια συνεχιζόμενης εκπαίδευσης «Πληροφορική Υγείας», Γενικό Νοσοκομείο Θώρακα «ΣΩΤΗΡΙΑ», 2006
7. Πρόγραμμα της Κοινωνικής Πρωτοβουλίας EQUAL Άξονας Προτεραιότητας 1 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΙΜΟΤΗΤΑ-Αναπτυξιακή Σύμπραξη Συγκλίσεις. Οδηγός μηχανισμών εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης ειδικά για στελέχη δομών κοινωνικής πολιτικής, 2010, σελ 4-14, 15-17, 30-31, 34-38, 59
8. Αποστολάκης Ι, Βαρλάμης Η. Εκπαίδευση νοσοκομειακών στελεχών με τη χρήση νέων τεχνολογιών πληροφορικής: οι ηλεκτρονικές κοινότητες μάθησης. *Κοινωνία, Οικονομία και Υγεία* 2008;(2): 76-97
9. Μάργαρης Α. Εφαρμογές τηλεεκπαίδευσης ανοικτού λογισμικού. Open Source e-learning applications rpt. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Διαδικτυακή σελίδα: Ημερομηνία πρόσβασης: 10/9/11
10. Δήμου Ε, Καμέας Α. Προτεινόμενο μοντέλο πιστοποίησης ποιότητας ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού. Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου «Ένταξη και Χρήση ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία», Πάτρα 28-30/4/2011
11. [Bigony L](#). Can you go the distance? Attending the virtual classroom. *Orthop Nurs*. 2010; 29(6):390-2
12. [Howatson-Jones L](#). Designing web-based education courses for nurses. *Nurs Stand*. 2004; 19(11):41-4
13. Νικητόπουλος Ε. Κατασκευή και παρουσίαση εκπαιδευτικού υλικού σε περιβάλλον e-class. Πανεπιστήμιο Πατρών. Τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Τεχνολογίας Υπολογιστών. Πάτρα, 2009
14. [Mazzoleni MC](#), [Rognoni C](#), [Finozzi E](#). et al. E-learning and occupational medicine: results of one experience in Italy. *G Ital Med Lav Ergon* 2009; 31(2):163-8.
15. [Παπαδημητρίου Μ](#), [Κούρτης Γ](#), [Μητρούλια Γ](#). Συνεχιζόμενη νοσηλευτική εκπαίδευση. *Νοσηλευτική* 2003;42(2):194-205
16. Καρανικόλα Μ, Παπαθανάσογλου Ε, Παπαδάτου Δ. και συν. Ποιοτική Διερεύνηση των παραγόντων επαγγελματικής ικανοποίησης σε ελληνικό νοσηλευτικό προσωπικό. *Νοσηλεία και Έρευνα* 2008;21:11-22
17. Μπροφίδη Κ. Οι αντιλήψεις των νοσηλευτών για την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών σε ένα τριτοβάθμιο νοσοκομείο. Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Πανεπιστημίου Κρήτης. Διαδικτυακή σελίδα: http://elocus.lib.uoc.gr/dlib/5/3/e/metadatadlib_720_343fea07de3bd92545450c7d1335a_1258610524.tkl Ημερομηνία πρόσβασης: 1/9/11
18. Νόμος 1579/217 Α_85. Ρυθμίσεις για την εφαρμογή και ανάπτυξη του Εθνικού Συστήματος Υγείας και άλλες ρυθμίσεις. Διαδικτυακή σελίδα: http://www.elinyae.gr/el/lib_file_upload/217a_85.11_51476541822.pdf Ημερομηνία πρόσβασης: 1/8/11
19. Νόμος 3528/2007 Νέος Υπαλληλικός Κώδικας. Διαδικτυακή σελίδα: <http://www.gspa.gr/%289006759669542299%29/documents/%CF%85%CF%80pdf>, Ημερομηνία πρόσβασης: 1/8/11.
20. [Bynum AB](#), [Irwin CA](#), [Cohen B](#). Satisfaction with a distance continuing education program for health professionals. *Telemed J E Health* 2010;16(7):776-86
21. [Atack L](#), [Rankin J](#). A descriptive study of registered_nurses' experiences with webbased learning. *J Adv Nurs*. 2002; 40(4):457-65
22. [Molzahn A](#), [MacDonald M](#), [Banister E](#). et al. Challenges and opportunities in graduate nursing education by distributed learning in Canada and Brazil. *Rev Gaucha Enferm* 2009;30(4): 755-61
23. [Häggström E](#), [Hofsten A](#), [Wadensten B](#). Nurses' opinions about a web-based distance course in a specialist education programme for the care of older people: a questionnaire study. *Int. J. Older People nurs*. 2009; 4(3): 177-84
24. [Camacho AC](#) Analysis of national publications about distance education in nursing. *Rev Bras Enferm* 2009; 62(4):588-93
25. [Black KE](#), [Bonner A](#). Employer-based support for registered nurses undertaking postgraduate study via distance education. *Nurse Educ. Today* 2011; 31(2):163-7
26. Παπαγεωργίου Δ, Ευσταθίου ΦΛ, Μασούρα Λ., και

συν. Εμπειρίες πτυχιούχων νοσηλευτών του ΓΝΑ
ΓΕΝΝΗΜΑΤΑ σχετικά με τη συμμετοχή τους σε
web-based learning: περιγραφική μελέτη. Πρακτικά

4^{ου} Πανελληνίου και 3^{ου} Πανευρωπαϊκού
Συνεδρίου ΕΝΕ, Αθήνα, 2011.